

In God geloven? 'Heel redelijk!'

De route die Emanuel Rutten volgde naar het christendom, liep via de filosoof Heidegger en de kerkvader Augustinus. Inmiddels geldt Rutten als de kampioen van de christelijke redelijkheid. Zijn nieuwe boek onderstreept die reputatie.

Tjerk de Reus

Als je met Emanuel Rutten (1973) praat over godsbewijzen, krijg je al snel te horen dat godsbewijzen niet bestaan. Dat is even een rare gewaarwording, want deze Rutten, gepromoveerd filosoof en wiskundige, staat toch bekend als iemand die een nieuw wijsgerig godsbewijs heeft bedacht. Hij haalde er in 2012 zelfs de *New York Times* mee, naar aanleiding van zijn filosofische proefschrift. Maar Rutten corrigeert deze voorstelling van zaken.

'Redelijke argumenten'

"Mij zul je nooit horen over 'godsbewijzen', dat wil ik echt even benadrukken. Bewijzen doen we in de wetenschap en niet in de filosofie. Ik spreek uitsluitend over 'redelijke argumenten voor het bestaan van God'. Deze argumenten laten zien dat theïsme – het geloof in God – zeer redelijk is. Ja, zelfs de meest redelijke positie! Maar absolute zekerheid? Een bewijs? Nee, dat kunnen deze argumenten je niet geven."

En dan vervolgt hij, geërgerd: "Juist tegenstanders van godsargumenten praten graag over 'godsbewijzen'. Zo proberen ze deze prachtige argumenten bij voorbaat verdacht te maken. Maar iedereen voelt wel aan dat een hard, onfeilbaar bewijs voor Gods bestaan niet mogelijk is."

'Serieuze optie'

En daarmee zijn we middenin de thematiek beland die Rutten al een kleine tien jaar bezighoudt: de redelijkheid van het christelijk geloof, de verklarende kracht van het theïsme en de wankelende aard van andere levensbeschouwingen of levensvisies, zoals het humanisme, het postmodernisme of het atheïsme. In zijn nieuwe, recent verschenen boek

Overdenkingen valt er volop over te lezen. Het boek is breed van opzet, er staan hoofdstukken in over film en over de samenleving, maar het thema 'redelijkheid & geloof' is nadrukkelijk aanwezig. Bijvoorbeeld in hoofdstukken als 'Over de redelijkheid van het theïsme', 'Redelijk én bovenredelijk' en 'Is God noodzakelijk voor de moraal?'.

Dat godsbewijzen in strikte zin niet bestaan, is volgens Rutten trouwens helemaal niet erg. Dat geloof de meest redelijke optie is, zou al genoeg impact kunnen hebben op mensen, bijvoorbeeld om eens serieus na te denken over de houdbaarheid van hun eigen overtuigingen. Rutten: "Zal ik heel kort zeggen waarom het debat over de redelijkheid van geloof nuttig is? Je zult aan mensen die in ons cultureel klimaat ademen eerst duidelijk moeten maken waarom het idee dat God bestaat niet idioot is. Want dat is een wijdverbreide gedachte. Als je daar kritisch op ingaat, maak je de weg vrij om het geloof weer als serieuze optie te kunnen zien."

Thomas van Aquino

Rutten noemt zich christen, en of dat katholiek is of protestant, laat hij in het midden. "Ik beken mij niet



tot enige denominatie", zegt hij. Maar met de katholieke traditie heeft hij een sterke affiniteit, juist als het om de redelijkheid van het geloof gaat. "Het katholieke denken geeft goede handvatten om redelijkheid inzake het geloof serieus te nemen. De zogenoemde 'natuurlijke theologie' is in de katholieke geloofstraditie altijd in goede handen geweest. Vandaag wordt die belangrijke erfenis doorgegeven door bijvoorbeeld de Amerikaanse filosoof Alexander Pruss. Dat is in veel opzichten de Thomas van Aquino van onze tijd. Ik voel me ook sterk verbonden met het protestantisme, maar daar zie je theologen soms heel ver gaan in het *downplayen* van de rede. Dat kan ik niet volgen, want waarom zou je redelijkheid moeten minachten?"

'Verliefd op de filosofie'

Rutten groeide op een katholiek gezin. Het geloofsklimaat thuis en in de kerk noemt hij achteraf 'sociaal katholicisme'. "Het was gezellig in de kerk, maar eigenlijk ook niet veel meer dan dat. Thuis werd niet over geloof gepraat, er werd nooit gebeden. Toen ik als veer-

tien- of vijftienjarige zei dat ik niet meer naar de kerk wilde, vonden mijn ouders dat prima."

Toen volgde een periode waarin Rutten volstrekt religieus was. Hij studeerde theoretische wiskunde in Delft, en meende in de wiskunde het ultieme inzicht te vinden. Maar toen hij eind twintig was, voelde hij een leegte. "Het was een klein crisisje. Ik moet het niet overdrijven, maar ik voelde wel een soort gemis. Een 'metafysisch tekort', zoals filosofen dat noemen."

Hij schreef zich in voor een cursus filosofie, en volgde de lessen met de nodige argwaan. Totdat de Duitse filosoof Heidegger op programma stond. Rutten: "Op die dag werd ik verliefd op de filosofie! Ik ontmoette een manier van denken die ontegenzeggelijk redelijk was, maar dieper, existentiëler en zinvoller dan de wiskundige of mathematische manier van denken. Ik realiseerde me dat de wiskundige rationaliteit aan de oppervlakte blijft en geen ruimte biedt voor betekenis of zin. Dat was een cruciale ontdekking, het was als thuiskomen."

Overrompend

Het werd nog veel meer 'thuiskomen' toen hij op een goede dag college patristiek volgde, waarin de *Belijdenissen* van Augustinus aan de orde waren. Dat kwam aan als een mokerslag: "Dit was voor mij echt een 'waarheidsevenement', zoals de filosoof Badiou het noemt. Wat ik daar las, was zo wezenlijk anders dan alle wiskunde en ook anders dan de filosofie die ik kende van Plato en andere grootheden – zó anders, dat het mij diep raakte. Ik las over klassieke thema's: over God die mens geworden was, en dat wij Hem niet aangenomen hebben, en noem al die dingen maar op die toen volstrekt onbekend voor mij waren."

Rutten ging na uit welke bronnen Augustinus putte, en kwam terecht bij de evangelies. "De ervaring die ik met Augustinus had, intensiverde zich," vertelt Rutten. "Het *focal point* werd de persoon van Jezus. Overrompend: zijn optreden, zijn uitspraken, zijn woorden en lessen, de manier waarop Hij zich manifesteert. Ik vond Hem een sublieme gestalte."

Geen sprookjes

Na deze ervaringen noemde Rutten zich christen. En hij besloot studie te maken van 'godsargumenten', wat leidde tot de al genoemde promotie in 2012. Maar hoe intelligent en precies zijn argumentaties ook mogen zijn – Rutten oogstte nogal wat lof voor zijn argumentaties – de meeste gelovigen kijken toch wel wat sceptisch naar het nut van redelijkheid en logica. Geloven is toch gewoon iets heel persoonlijks?

Rutten: "Geloven is inderdaad iets heel persoonlijks. Zo is het geloof ook mijn leven binnengekomen: ik werd in mijn ziel geraakt door de persoon van Jezus. Maar het is een misvatting als je zegt: daarom staat geloven los van redelijkheid, los van helderheid van denken of overtuigende redenen. Dat is nu net de misvatting van de *babyboom*-generatie, en ook wel van jongere generaties. Die vinden dat geloof in God irrationeel is: belachelijk, dom, intellectueel onverantwoord. En dat is een reden om het níet serieus te nemen. Ik denk dat het belangrijk is om te laten zien dat geloven niets te maken heeft met sprookjes, maar met feiten. En dat geloof redelijk te verantwoorden valt. Beter zelfs dan allerlei alternatieve wereldvisies, van humanisme tot atheïsme."

We hebben een overtuigend redelijk verhaal te vertellen, stelt Rutten. "In onze cultuur is het sciëntisme heel bepalend. Dat zegt: 'Meten is weten, en de rest is onzin.' Dit levert een leeg en schraal wereldbeeld op. Maar in onze Europese ziel dragen we ook de traditie van het redelijke christendom met ons mee, dat hoop geeft en betekenis geeft aan ons bestaan. Ik pleit ervoor om die traditie weer serieus te nemen." +

Emanuel Rutten, *Overdenkingen. Uitg. Stad op een berg*, 230 pp., pb., € 15,95, ISBN 978 90 8218 699 4

Klokkenluider

De Eerste Communie-tijd is aangebroken. Met minder vrijwilligers een feest van formaat produceren, is een *tour de force*. Meestal lukt het wel. Al lijkt die nare daling van communicantjes maar niet te stoppen. We moeten proberen de curve opwaarts om te buigen, maar we hoeven niet in paniek te raken of te vervallen tot *reli-tainment*.

In mijn parochie hebben we voor een zo gewoon mogelijke viering van de Eucharistie gekozen. Het is mijn ervaring dat als de parochie de liturgie viert zoals ze dat gewend is en niet alles ineens anders is, dat rust geeft in de gemeenschap. De kinderen hebben het idee dat ze zich in iets groters moeten invoegen en de reguliere kerk-gangers herkennen zich in de wijze van vieren. Hun houding werkt door op hen die er anders niet zijn.

Een spektakel van een Communieviering is niet vruchtbaar. De kinderen komen er niet door terug. En als ze een keer terugkomen, is alles veel 'moeilijker'. Zo maakt het aanleren van hoe je elegant knielt voor het H. Sacrament én waarom, waarschijnlijk meer indruk dan het mogen vasthouden van een ballon 'omdat het feest is'. Veel ouders van nu herinneren zich nog dát hun Eerste Communie een feest was, maar ook dat ze toen niet begrepen waaróm het nou feest was.

Het is geforceerd om kinderen zich één dag plechtig te laten bewegen in de kerk als ze niet door woord en voorbeeld geleerd hebben *waarom*. Met het project dat wij gebruiken ('Laat de kinderen tot Mij komen'), hebben we de rust en de tijd gehad om kinderen vanaf les 1 de liturgische gebaren aan te leren. De uitleg in het project, die hand in hand gaat met Bijbelverhalen, maakte dat ze zich naturel konden gedragen bij hun Communiefeest.

De kinderen leerden beide vormen van communiceren, op de tong en op gekruiste handen. De meesten kozen voor de communie op de tong, uit eerbied of omdat het gemakkelijker is. Dat is iets waar ouderen misschien van opkijken, maar het kinderhart is in staat tot spontane overgave, terwijl wij meer gehinderd worden door het menselijk opzicht ('Wat zullen ze van me denken?'). Als ouders zien dat hun kind vurig meedoet, gaat daar een inspirerende werking op hen zelf van uit. Ik heb nog nooit zoveel complimenten gekregen na afloop van een Communie als na deze 'normale' viering. En het was gewoon stiller in de kerk.

Nu is het de uitdaging om enkele kinderen bij ons te houden in de follow-up. Er zitten zeker talentjes bij. Het doet pijn dat velen van hen toch buiten beeld raken in een tijd waarin onderwijs en gezinsleven onvoldoende aansluiten op het leven van de Kerk. We bidden dat deze kinderen ook mogen komen tot een sterkere band met Jezus Christus en zijn geliefde Kerk. Dan kunnen ze ons nog verrassen door hun interesse en hun enthousiasme.



Pastoor Harm Schilder



Emanuel Rutten: "Het katholieke denken geeft goede handvatten om om redelijkheid inzake het geloof serieus te nemen."

Foto: Tjerk de Reus